

Veel vrolijkheid houdt lezer

Asterix en de Olympische Spelen geeft goed beeld van de oudheid

De verhalen over de dappere Galliër Asterix en zijn dikke vriend Obelix laten zich lezen als een geschiedenisboek. Ze vormen dan ook prachtig materiaal voor het onderwijs over de klassieke oudheid.

Historicus **René van Royen** en classica **Sunnyva van der Vegt** schreven samen o.a. de zeer succesvolle boeken over de historische achtergrond van de populaire Asterix-albums.

In de Asterix-albums vinden we een compleet beeld van een tijd die al lang achter ons ligt. We zien levende mensen, Galliërs, Romeinen en Grieken, in hun natuurlijke omgeving en met al hun positieve en negatieve eigenschappen. De rode draad in dit alles is de strijd tussen Galliërs en Romeinen waarbij de Galliërs altijd winnen. Nu was dit laatste in werkelijkheid natuurlijk niet zo, maar het levert wel veel vrolijkheid op en zo blijft de lezer - jong of oud - altijd bij de les. Hoewel de makers van Asterix geen didactisch doel voor ogen hadden, wilden ze er ook niet zomaar op los fantaseren. Dit betekende dat schrijver René Goscinny zich in de klassieke teksten, vooral die van Julius Caesar, ging verdiepen én in de werken van Franse historici die schreven over het dagelijks leven van de Romeinen. Tekenaar Uderzo nam onder- tussen de materiële cultuur van de oudheid

en beschrijvingen van objecten en gebouwen geven, nemen ze niet de antieke literatuur erbij om uit te vinden hoe de mensen te mid- den van die gebouwen en objecten leefden. En dat terwijl die informatie best voorhanden is. Andersom geldt hetzelfde voor classici. Ze lezen de teksten wel, maar brengen die niet in verband met de materiële vondsten. En zo blijft het beeld dat door de verschillende wetenschappers van de oudheid gegeven wordt niet erg toegankelijk en nogal saai. De stripmakers echter, laten ons probleemloos de overstap maken naar 2050 jaar geleden.

Olympia

In het album *Asterix en de Olympische Spelen* ontmoeten de kleine Galliër en Obelix een Romeinse atleet in het bos vlakbij hun dorp. De man is aan het trainen voor de Olympische Spelen en zo horen de Galliërs voor het eerst van dit grote sportevenement. Aanvankelijk zijn ze niet erg geïnteresseerd, maar dat ver- andert als ze horen dat de Romeinen per se de hardloophwedstrijd willen winnen. Dat kunnen de Galliërs niet laten gebeuren, want een Ro- mein is voor hen per definitie een verliezer. En daarom besluiten ze dat Asterix aan de Spelen in Griekenland mee zal doen. De andere man- nen van het dorp gaan met hem mee, want een sporter kan natuurlijk niet zonder supporters. Het Olympische spektakel waar Asterix in te- rechtkomt, ziet er in grote lijnen weinig anders uit dan de Spelen van nu. Dit heeft er enerzijds mee te maken dat de stripmakers de oudheid altijd afbeelden met een knipoog naar de mo-

‘De enige manier om als vrouw een Olympische overwinning in de wacht te slepen was het sturen van een span paarden’

onder de loep. Op deze manier vergaarden ze veel kennis over de tijd waarin de verhalen van Asterix spelen. En daarmee konden ze een klassieke wereld reconstrueren zoals dat niet eerder was gebeurd. Goscinny en Uderzo combineerden tekst en beeld met elkaar en creëerden zo een levendige antieke wereld zoals je die in de wetenschap praktisch nooit ziet. Want hoe- wel archeologen in hun studies veel plaatjes

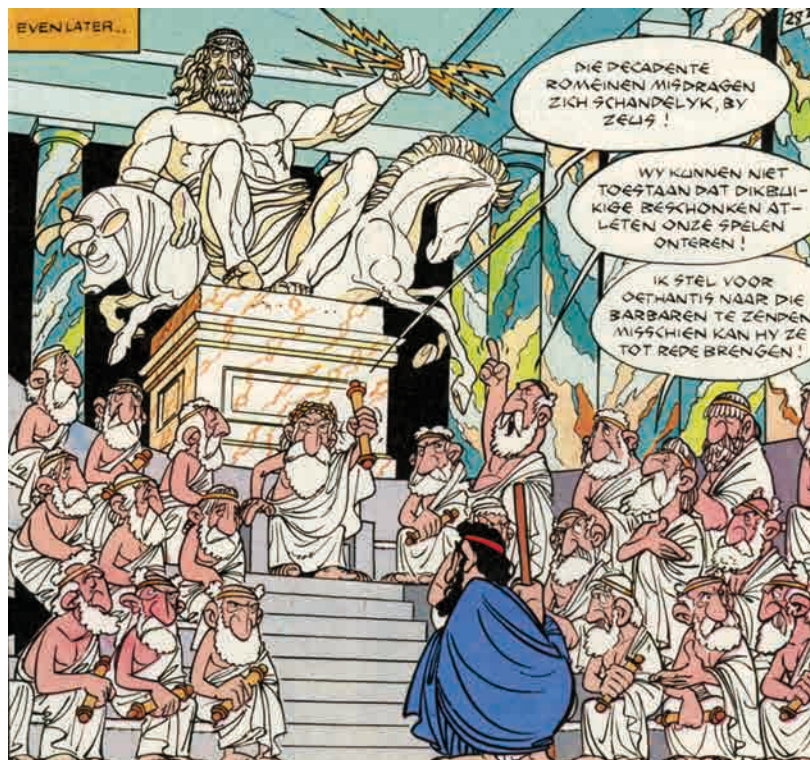
bij de les

derne tijd. Maar aan de andere kant klopt hun beeld wel degelijk, aangezien de Spelen destijds precies die drie belangrijke elementen hadden die we nu ook kennen. Zo begonnen de klassieke Spelen ook altijd met een plechtig, bijna ritueel, moment. Daarna volgden de sportonderdelen waar het er minstens zo fanatiek aan toe ging als nu. Ten slotte werden de prijzen uitgereikt en volgde de afsluiting.

De antieke Olympische Spelen waren een Griekse aangelegenheid. Maar een besloten karakter hadden ze niet. De Griekse wereld van toen was namelijk internationaal georiënteerd. Hun stadstaten lagen verspreid langs de kusten van de Middellandse Zee, als kikkers om een vijver. En uit al die stadstaten reisden atleten naar Olympia om er de kleuren van hun polis te verdedigen. Want voor hen was de polis hun vaderland en of deze nu in Griekenland zelf, op de Krim, in Noord-Afrika of Italië lag, maakte niet uit. Een Griek ging naar Olympia om er te strijden voor de hoogste eer en zijn land deelde in het succes, net als nu.

Behalve sporters kwamen er ook grote aantallen toeschouwers naar Olympia. Het anders zo stille heiligdom werd overspoeld door mensen die allemaal in de ban waren van het spektakel dat in aantocht was. De Spelen wierpen hun schaduw vooruit omdat atleten en hun aanhang ruim van te voren aanwezig moesten zijn; om zich in te schrijven en voor de kwalificatiewedstrijden. Hoe streng de regels waren ervoer een zekere Apollonius, een bokser uit Alexandrië. Zijn plan was om eerst nog ergens anders voor geld te boksen en dan

pas naar Olympia te reizen. Zijn schema was echter te krap waardoor hij te laat was voor de inschrijving. Zijn excuus dat hij tegenwind gehad had, bleek gelogen en zodoende werd Apollonius - die de beste bokser van zijn tijd was - gediskwalificeerd. Razend over zoveel onrecht trok hij zijn handschoenen aan en sloeg in op de man die hem verraden had. Dat gebeurde in de 218e Olympiade, het jaar 93 van de moderne jaartelling.¹

Mannen en vrouwen

Wie mee wilde doen moest niet alleen op tijd zijn, maar ook een eed afleggen. Dat gold niet alleen voor de atleet zelf, maar voor zijn hele entourage. Atleten, vaders, broers en trainers stonden oog in oog met het intimiderende beeld van Zeus Horkios - de Zeus van de Eed. Tegenover hem moesten ze zweren dat er van hun kant niets verkeers zou komen met betrekking tot de wedstrijden van Olympia.² In het Asterix-album is deze gevaarlijke god ook duidelijk aanwezig. Ook al houdt hij maar één bliksemschicht vast terwijl het er volgens Pausanias twee waren, is de Zeus Horkios

- Pausanias V 21, 12-14.
- Pausanias V 24,9.

Overblijfselen van de Griekse worstelschool in Olympia. Foto Wknight94 via Wikimedia.

- ▶ Pausanias V 12,5.
- ▶ Pausanias VI 20,9.

in de vormgeving van Uderzo imponerend genoeg om elke gedachte aan oneerlijkheid de kop in te drukken. Pausanias leefde tussen 120 en 180 van onze jaartelling en zijn *Rondreis door Griekenland* is onze voornaamste bron over de Olympische Spelen. Hij vertelt verder dat iedereen die de eed aflegde een plak everzwijnvles moest vasthouden.

In het Asterix-album zijn de Olympische Spelen voor mannen. Op een van de tekeningen staat een jonge vrouw te roepen dat het nog wel eens zo ver zal komen dat er ook vrouwen aan de Spelen mee zullen doen. Maar deze dame is te somber. Ook aan de antieke Olympische Spelen deden vrouwen mee, alleen was hun rol beperkt. De enige manier om als vrouw een Olympische overwinning in de wacht te slepen was het sturen van een span paarden. Wanneer dat won, ging de krans niet

stadion waar de mannen en de jongens triomfeerden, liepen nu meisjes en jonge vrouwen hard. Zij sportten niet zoals de jongens en de mannen helemaal naakt, maar droegen een soort sportjurkje en hun haar hing los. De afstand die ze liepen was ook korter en bedroeg ongeveer 160 meter, dertig meter minder dan voor de mannen en de jongens.

Vijf dagen

Na de optocht en de plechtigheden waarvoor de eerste dag van de Olympische Spelen gereserveerd was, begon het sporten. Zo ging het ook voor Asterix en zijn vrienden in Olympia. Kennelijk stonden op die dag de hardlooptwedstrijden op het programma. Of dit in werkelijkheid ook zo was, is niet geheel duidelijk, al hebben geleerden op grond van de klassieke bronnen wel vastgesteld dat de organisatoren van de Spelen een schema voor de wedstrijden opstelden. Over hoe dit schema precies in elkaar zat, zijn de wetenschappers het niet eens. Er is namelijk informatie uit verschillende perioden en daar valt geen eenduidig beeld uit samen te stellen. Bovendien kwamen er in de loop van de jaren nieuwe onderdelen op de Spelen bij en werden er ook weer sporten afgevoerd.

Zeker is in elk geval dat de klassieke Spelen waar Asterix aan deelnam vijf dagen duurden en niet ongeveer drie weken, zoals nu. Eveneens vertellen de klassieke auteurs dat hardlopen een belangrijk onderdeel was. Je had races op verschillende afstanden en van tijd tot tijd kwamen daar nieuwe onderdelen bij. In de paardensport (ook een populaire tak van sport bij de Grieken) gebeurde hetzelfde. Zo vinden we bijvoorbeeld bij onze bron Pausanias een melding van een ezelrace rond 500 v.Chr. die als nieuw fenomeen werd ingesteld. Vijftig jaar later vonden de mensen dit onderdeel toch niet zo statusrijk en schraptten

‘Vrouwen mochten zelfs geen toeschouwer zijn’

naar de menner, maar naar de eigenaresse van de paarden. Op die manier heeft de Sparaanse koningsdochter Cynisca haar plaats tussen de andere Olympische winnaars verworven. Haar succes is ook niet vergeten, want de bronzen paarden die ter ere van Cynisca in de tempel van Zeus waren neergezet, stonden er nog toen Pausanias er er vijfhonderd jaar later langs kwam.³

Vrouwen hadden in Olympia dus weinig te zoeken. Als ze geen paarden konden inzetten, was er voor hen verder niets. Want ze mochten zelfs geen toeschouwer zijn, dat mochten alleen de jonge meisjes.⁴ Maar toch was Olympia ook voor hen het toneel waar ze konden sporten, alleen was dat op andere tijden. Tijdens de Heraea, de spelen die gehouden werden ter ere van Hera, de echtgenote van Zeus, was het opnieuw druk in Olympia. In hetzelfde grote

ze het weer van het programma.

Theoretische kwesties zoals hierboven genoemd, spelen nauwelijks in het Asterix-album. Dat is logisch, want Goscinny en Uderzo houden zich veel liever bezig met de sporters. Aan hen valt immers van alles te beleven en dat geldt zeker voor ‘de kolossus van Rhodos’ die na de hardloophwedstrijd van Asterix aan de beurt is om de Olympische strijd aan te gaan. Er was tot nog toe weinig gevochten in dit Asterix-verhaal, maar nu is het dan toch zover. De gigantische Griek komt uit op een vechtonderdeel, zodat we toch weer dat ouderwetse robbertje knokken te zien krijgen dat in geen enkel Asterix-album ontbreekt. De vechtsport waar de Rhodische atleet in uitblinkt heet ‘pankration’. Niet dat wij dit een sport zouden noemen, want het geweld is in onze ogen buitensporig. We zien namelijk hoe deze man - Okeibos genaamd - zijn tegenstander met enorme kracht letterlijk de grond in stamp. En dat hebben de stripmakers heel goed getroffen. Of misschien beter gezegd: ze geven zelfs een nogal milde voorstelling van zaken, wanneer de verliezer een beetje dizzy op een brancard het veld verlaat. In werkelijkheid ging het er namelijk veel ruwer aan toe, getuige het verhaal over de atleet Arrachion: ‘hij (de tegenstander) hield Arrachion vast, terwijl hij hem met zijn benen omklemde. De tegenstander kneep bovendien tegelijkertijd Arrachions keel dicht. Arrachion brak toen een teen van de tegenstander, maar overleed zelf doordat hij stikte.’⁵

Dat de stripmakers de harde waarheid hier niet laten zien, is begrijpelijk. Zij hebben immers tot doel de lezers, groot en klein, te amuseren. We leren van hen over het pankration, maar wel zo dat we er ‘s nachts niet van wakker liggen.

Als alle wedstrijden voorbij zijn, breekt het laatste deel van de Spelen aan, de prijsuitreiking. In het album zien we Asterix op een podium staan, zoals we dat tegenwoordig ook kennen, met plaats voor de winnaars van de eerste, tweede en derde prijs. Dit erepodium hebben de stripmakers overgenomen uit onze moderne Spelen, want in de oudheid werden er geen tweede en derde prijzen uitgereikt. De eerste prijs bestond uit een krans van olijftakken en eeuwige roem. Dit lijkt misschien weinig, maar in de praktijk kwam het erop neer dat de winnaars ook allerlei privileges kregen in hun stad of dorp en dat zij als helden werden vereerd.

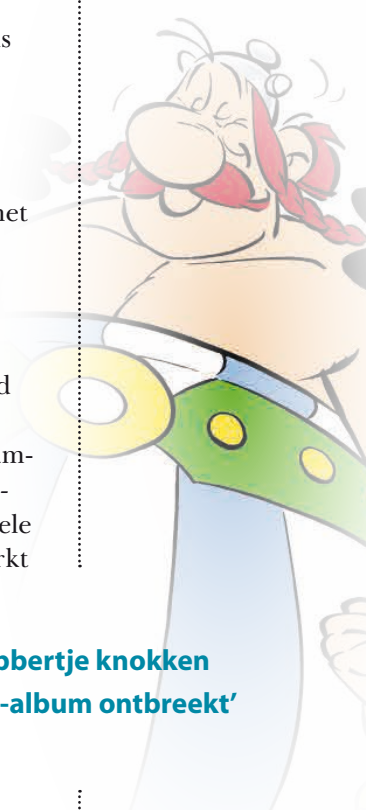
Klassiek en modern

Ruim duizend jaar hebben de Grieken hun Olympische spelen gevierd. De eerste werden in het jaar 776 v.Chr. gehouden, waarna dit feest voor de Grieken en hun goden elke vier jaar terugkeerde. De Spelen eindigden toen het geloof veranderde en de mensen er niet langer van overtuigd waren dat ze hun goden eerden door voor hen een sportevenement te houden. Wanneer dat gevoel zo sterk werd dat de Olympische Spelen ook daadwerkelijk stopten, is niet met zekerheid te zeggen. Maar er is in elk geval nog uit het jaar 385 van de moderne jaartelling een bokser bekend die Olympisch kampioen werd. Zijn naam is Marcus Aurelius Zopyrus.⁶ Dat is dus bijna een half millennium na het optreden van Asterix, die volgens de berekeningen mee gedaan moet hebben aan de Spelen van de 183e Olympiade die gehouden werden in het jaar 48 v.Chr.⁷

Waarom het album *Asterix en de Olympische Spelen* van belang is, is snel gezegd. In de eerste plaats leert de lezer hoe het antieke Olympia eruit zag en hoe de Griekse wereld binnen het Romeinse Rijk zijn eigen plaats had weten te houden. En wie onze voornaamste oude bron, Pausanias’ *Rondreis door Griekenland* ernaast legt, zal zien hoeveel tekstuele informatie er ook nog in het album is verwerkt

‘Zodat we toch weer dat ouderwetse robbertje knokken te zien krijgen dat in geen enkel Asterix-album ontbreekt’

is. In die zin is het album een waardevolle vorm van visualiserende geschiedschrijving waar veel van klopt. Dat er ook elementen van de moderne Olympische Spelen in verwerkt zijn, deert niet. Het Olympisch vuur hoort bij de hedendaagse Spelen, de slogan ‘meedoen is belangrijker dan winnen’ en het erepodium met drie plaatsen zijn ook echt van nu. Maar de moderne Spelen zijn zo in de geest van de antieke dat dit soort details het algehele beeld niet schaden. Tenslotte hadden de deelnemers aan de eerste moderne Olympische Spelen die in 1896 in Athene gehouden werden ook het gevoel bij een traditionele sportcultuur te horen die het verdiende door de hele wereld gedeeld te worden. Zowel materieel als inhoudelijk is het album *Asterix en de Olympische Spelen* dus nog steeds interessant voor wie er wat van wil weten en uit is op nader onderzoek. ■

-
- Pausanias VIII 40,2
► P. Gouw,
Griekse atleten in de Romeinse Keizertijd
(31 v.Chr. – 400 na Chr.) (Amsterdam 2009) p. 335.
► René van Royen en Sunnyva van der Vegt, *Asterix en Athene* (Amsterdam 2004) p. 8.